

Tartu Kõrgem Kunstikool
Maali ja maalingute restaureerimise osakond

Rekonstruktsiooni probleemid
Ervita mõisa söögisaali seinapaneeli konserveerimine

Lõputöö

Liis Leegen
Juhendajad: prof. Heli Tuksam
Tuuli Puhvel

Tartu 2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. REKONSTRUEERIMINE- LAHENDUSE EELISED JA PUUDUSED	5
1.2 Suure-Kõpu mõis.....	8
1.2.1. Suure-Kõpu mõisahooned söögisaali maalingute taastamine	8
1.2.2 Suure-Kõpu mõisa fuajee maalingute rekonstrueerimine	10
1.3 Pikva mõisa laemaalingute rekonstrueerimine	10
1.3.1. Fuajee maalingute konserveerimine	12
1.3.2. Väikse salongisaali laemaalingute restaureerimine	12
1.3.3. Suure saali laemaalingute rekonstrueerimine	13
1.4 Kilti Mõis	14
1.5. Tartu, Vanemuise 42 maalingute rekonstrueerimine	16
2. RESTAUREERIMISTÖÖD ERVITA MÕISAS	19
2.1. Interjöörid	19
2.2. Maalingud.....	20
3. SEINAPANEELI KONSERVEERIMINE JA REKONSTRUEERIMINE ERVITA MÕISA SÖÖGISAALIS	21
3.1 Maalingu seisukord ja puhastamine.....	21
3.2 Maalingu säilinud osade kadude taandamine ja retušeerimine. Puuduvate osade rekonstrueerimine	22
3.3 Historitsism- ruumilahenduse pakkumine	23
4. ERVITA MÕISA AJALUGU JA PRAEGUNE OMANIK	24
4.1. Ervita mõis täna- saamisloog ja praegune omanik	25
KOKKUVÕTE	26
SUMMARY	27
KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU	29
LISA 1	31
LISA 2	33
LISA 3	46

SISSEJUHATUS

Antud lõputöö käsitleb Ervita mõisa söögisaali näitel rekonstrueerimise ja restaureerimisega kaasnevat väljakutset. Teoreetiline analüüs põhineb praktilisel töö, mille eesmärgiks on konserveerida üks seinapaneel kasutades osalist rekonstruktsiooni ning esitada söögisaalile terviklik rekonstrueerimiskava. Seinapaneel oli küll suhteliselt loetavalt säilinud kuid vajab konserveerimist ja tervikliku üldmulje andmiseks täiendavat rekonstruktsiooni. Seetõttu tuli lahendada mitmeid konserveerimisega seotud probleeme ja koostada plaanitavate tööde teostamiseks kava. Maalingnool oli hulgaliselt tõsisid kahjustusi, mis vajavad kiiremas korras parandamist, et takistada edasiste kahjustuste teket. Samuti vajab pind puhastamist ja kinnitamist. Kirjeldan lähemalt konserveerimis- ja rekonstrueerimisprotsessi ja analüüsin näidete põhjal erinevatel objektidel tehtud otsuste positiivseid ja negatiivseid külgi. Arutlen erinevate otsuste langetamise põhjuste ja tulemuste üle ning üritan leida parimat lahendust Ervita mõisa söögisaali seinapaneeli konserveerimiseks ja rekonstrueerimiseks.

Peale konserveerimis- ja rekonstrueerimistööde teostamise näeb minu lõputöö ette ka söögisaalile tervikliku ruumilahenduse pakkumist ning kuna eelnimetatud seinapaneel on ainuke Ervita mõisa söögisaalis, mis on suhteliselt terviklikult säilinud, on see aluseks kogu saali rekonstrueerimiskavale. Rekonstrueerimiskava koostamisel tutvun lähemalt historitsismi tunnusjoonte ja kujunemise põhjustega, et anda kogu saalile ajastutruu üldilme. Loodan jõuda lahenduseni, kus saaksin võimalikult palju säilitada originaalmaalanguid ja luua originaali ja rekonstruktsiooni vahel üksteist toetav ja hästi suhestuv tervik. Tutvudes erinevate rekonstrueerimis konseptsioonide ja nende teostamisel järgitud põhimõtetega nii Eestis kui mujal üritan leida õiget lähenemist enda objektile, et tulemus austaks ja tõstaks esile originaalmaalingut ja läheks kokku ka mõisa omaniku nägemusega. Söögisaali võimalikult suures osas täpne taastamine on Jarkko Arhilahti kindel soov.

Tutvun eelnevalt mõisas läbi viidud restaureerimistöödega, et mõista omaniku eelistatud lähenemist ja konseptsiooni. Samuti tutvun parandustöödega, mis on varem teostatud ja võivad mõjutada otsuseid, mida pean seinapaneeli taastamiseks vastu võtma. Tutvustan

lähemalt Ervita mõisa, selle ajalugu ja praegust omanikku ning tema lähenemist mõisa taastamisele.

Peamiseks küsimusteks, mida oma lõputöös käsitlen on: millal kasutada rekonstruktsiooni, mis põhjustel ja kui suures osas rekonstruktsiooni teostada ja kas see on õigustatud? Kuidas panna originaal suhestuma rekonstrueeritud osadega ning kuidas on sarnaseid probleeme lahendatud teistel objektidel Eestis?

1. REKONSTRUEERIMINE- LAHENDUSE EELISED JA PUUDUSED

Maalingute rekonstrueerimine ehk puudevate osade taasloomine on laialdaselt kasutusel mitmel erineval põhjusel. Maalingute avamine on alati aeganõudev ja kallis töö. Neil põhjustel on rekonstrueerimine tihti lahenduseks just suurte projektide puhul. Samuti võib ette tulla, et maaling on küll hästi säilinud kuid oma olemuselt väga lihtsakoeline ning seetõttu oleks täielik väljapuhastamine antud objekti jaoks ettenähtud ressursside ebamõistlik kasutamine.

Jaan Jõgi (2011:13) kirjutab 2010 aasta Muinsuskaitse aastaraamatus Laupa mõisa maalingute restaureerimisest ja rekonstrueerimisest. Lihtsaid trafarettmaalinguid avastati mitmest ruumist ning leiti, et nende täielik väljapuhastamine ei ole selliste maalingute puhul põhjendatud. Igasse ruumi jäeti sondažiaknad, kuid ajalooline muster rekonstrueeriti seinu katva uue värvikihi peale. Samuti peab ta oluliseks ka teisi asjaolusid, mis antud objekti puhul rääkisid rekonstruktsiooni kasuks. Alati tuleb arvestada ka keskkonnaga, kus maaling paikneb ning kuna Laupa mõisas tegutseb koolimaja oli seal väga oluline, et seinad oleksid pestavad. Seetõttu kasutati siseseinade rekonstrueerimisel silikaatvärve kuigi originaalmaalingute puhul oli kasutatud lubikaseiinvärve. Laupa mõisakool võitis sellisest lähenemisest palju- tulemuseks on restaureeritud mõisahoone, mis pakub koolile väerika ja samas kaasaegse õpikeskkonna. Samuti on selline lähenemine väga aksepteeritav maalingute heakorra seikuhalt. Maalingute kaitsva kihi all säilitamises ei ole mitte midagi halba kuigi esmane mulje võib jääda nagu maalinguid lihtsalt värvitakse üle. Vastupidi- tihti ei ole võimalusi maalinguid täies ulatuses välja puhastada, või nagu Laupa mõisakooli puhul, ei olnud see lihtsate trafarettmaalingute puhul põhjendatud. Sellises olukorras on ainuõige maalingud kaitsva kihi all säilitada. Sondažiakende näol on säilinud ja nähtav usaldusväärne informatsioon, mis kinnitab rekonstruktsiooni autentsust. Samuti säilivad kõik võimalused maalingut tulevikus välja puhastada.

Rekonstruktsioon õigustab end ka juhtudel, kus algne maaling on osaliselt või täielikult hävinenud või kui maaling on restaureerimiseks liiga halvas seisukorras. Peamiseks

rekonstruktsiooni teostaise põhjuseks on kasutuses oleva interjööri tervikmulje taastamine. Oluline on siinjuures, et säilinud informatsioon oleks piisav üldmulje loomiseks.

Tartu Kõrgema Kunstikooli Maalingute osakonna tudengid on oma praktikumide raames teostanud mitmeid restaureerimistöid, kus rekonstruktsioon on tihedalt põimitud konserveerimisega. Näiteks võib tuua Villa Margaretha restaureerimise. 2008. aasta Muinsuskaitse aastaraamatus kirjeldatakse olukorda lähemalt.

2006. aasta kevadel pöördusid Tartu Kõrgema Kunstikooli maali- ja maalingute restaureerimise osakonna poole Tartus asuva Villa Margaretha omanikud, kes olid alustatud remonttööde käigus avastanud maalinute fragmente trepikoja seintel ja laes. Majaomanike sooviks oli villa ajalooline interjäär taastada. Vaatluse käigus tuvastati Villa Margaretha trepihallis juugendstiilis trafarettmaalingud, mis pärinesid 20. Sajandi algusest ja paiknesid laastudena kooruva viimase värvikihi all. Jõudnud selgusele milline oli trepihalli interjäär eelmise sajandi alguses, kui suures osas ja millises seisukorras on maalingud säilinud, otsustati pind kogu ulatuses välja puhastada. „Nii sein- kui laemaalingud olid kehvast seisukorras. Teise korruse laemaaling oli peaaegu hävinenud, vaid mõned värvitäpid ja võrdlus esimese korruse paremini säilinud laemaalingu fragmentidega viitasid rohke triibustikuga ning kahe erineva ornamendiga dekoreeritud maalingule.“ kirjutavad Kadri Toom ja Kristiina Ribelus (2009:26). Kuna originaalmaalingutest oli väga vähe säilinud, see mis alles oli kehvast seisukorras ning omanike soov oli ajalooline interjäär taastada siis nägi Villa Margaretha jaoks koostatud restaureerimiskonseptsioon ette trepihalli maalingud taastada nii, et maalingute vana hingus säiliks. Kui on otsustatud rekonstrueerimise kasuks on väga oluline, et rekonstrueeritud osad suhestuksid säilinud maalinguga ning, et uus ja vana mõjuksid tervikuna. Hästi säilinud maalingute fragmentid jäeti alles ja viidi kokku uuega. Vana krohvipinda ei töödeldud liiga siledaks, vaid uus püüti ühtlustada vanaga, et tekiks tervik. Säilinud ornamendid eksponeeriti sondažiakendes ja leitu põhjal taastati ruumi tervik. „Koostöös sisearhitektiga tehti uued lae- ja seinamaalingud ka mõningatesse ruumidesse, kust algupäraseid ei leitud. Maalingute tegemisel lähtuti hoone arhitektuurist ja ajastukohastest kujundusvõtetest, kasutades trafarettide valmistamisel juugendornamentikat.“(Toom, Ribelus 2009: 26)

Rekonstruktsiooni mastaapsuse eeskujuna võib esile tõsta Amsterdamis asuva Rijksmuseum-i, mis avati esmakordselt 1885.aastal. Ajavahemikus 1920-1950 värviti

enamuse seinamaalinguid üle. (Rijksmuseum...2014) 2003. aastal otsustati taastada muuseumihoone algne interjäär ja alustati renoveerimistöödega ning mitmes ruumis taastati arhitekt Jean-Michel Wilmotte juhendusi järgides algused seinamaalingud. Rijksmuseumi puhul võeti säärane julge otsus, maalingud täielikult taastada, vastu kuna töid juhendanud arhitektil oli võimalus kasutada maalingute algseid jooniseid ja teada olid ka maalingute algused värvitoonid. Selleks, et trafaretid ühtiksid alumise kihiga ja, et värvitoonid oleksid õiged, teostati hulgaliselt sondaaže. Kuna Rijksmuseum ehitati algusest peale kunstimuuseumiks siis otsustati rekonstruktsiooni teostamise kasuks kuna mõisteti, et seinamaalingud olid teostamise hetkel siiski mõeldud eksponeeritavate kunstiteoste toetamiseks mitte nendega konkureerimiseks. (Amsterdam...2014)

Muuseum taasavati lõpuks 2013. aasta aprillis. Rekonstruktsiooni teostamisele aitasid kaasa Amsterdami Ülikooli Konserveerimise osakonna tudengid Anne Van Grevensteini juhtimisel.

Seevastu Riia Kunstimuuseumis otsustati Vija Strupulelti sõnul, kes sealsed uuringud läbi viis, täpselt vastupidise lähenemise kasuks. Uuringute käigus leiti hoonest hulgaliselt säilinud maalinguid seega usaldusväärne info oli olemas ja rekonstruktsioon oleks olnud igati õigustatud. Selle hoone puhul leiti aga, et värvilised maalingud on liigselt vastuolus kaasaegse nägemusega kunsti eksponeerimisest ja maalinguid ei taastatud. (Tuksam 2014)

Mineviku kopeerimise õigustatus ja õigus on alati küsimus. Tänapäeva filosoofia näeb ette originaali võimalikult suures osas säilitamist ja rekonstrueerimist vaid siis kui see on õigustatud- ehk siis kui ei ole võimalik maalinguid välja puhastada ja kui on olemas usaldusväärne info dekoori kohta. Originaalmaalingute olemasolul ei tohi neid kindlasti kahjustada- need tuleb kas välja puhastada või säilitada kaitsvate kihtide all ja rekonstruktsioon teostatakse üldiselt loetava ja tervikliku üldmulje saavutamiseks ning originaali toetamiseks.

20 aastat tagasi oli lähenemine aga hoopis teine. Tolleaegse filosoofia tippnäide on Tartu Hoiupanga hoone. Interjööris on näha üks sondaažiava, millel avalduv muster on hoopis teine kui ülejäänud laes näha võib seega nähtav kiht tervikuna oli rekonstruktsioon. Värskenduseks maaliti viimane kiht üle ning teostati selle peale uus maaling. Tulemuseks kaks kihti rekonstruktsiooni originaalmaalingu peal. Tänapäeval sellist lähenemist esimese ideena kindlasti ei kasutata, kui siis ainult erandjuhtudel. Ilmselt säilitatakse sellises

olukorras olemasolev kihistus väikeste parandustega. Kuni selle ajani oli sarnane arusaam rekonstruktsioonist aga väga levinud. (Tuksam, 2014)

1.2 Suure-Kõpu mõis

Näide suurejoonelisest restaureerimiskonseptsioonist on ka Suure-Kõpu mõisahooned, kus autentse eksponeerimine on kõrvuti suurepärase rekonstruktsiooniga

„Hoone arhitektiks peetakse Emil Julius Straussi. Hilisklassitsistlik härrastemaja on kahe korruseline, madala kelpkatusega, soklikorrus klombitud maakividest. Esifassaadi rütmi määravad kolmikfrontoonidega kesk- ja otsrisaliidid. Peasissepääsu ees on kiviterrass. Otsafassaade liigendavad suured petikarkaadid. Valmimise aegu nägi Kõpu häärber välja siiski mõneti teistsugune kui praegu, teine korrus ehitati galeriide peale 19. Sajandi lõpul, siis lisati ka rõdud.“ (Volmer, 2003:3-4)

1.2.1. Suure-Kõpu mõisahooned söögisaali maalingute taastamine

2003. Aastal tehti mõisas värviuuringuid. Uuringud teostati esimese korruse interjööridele ja telliti OÜ Vana Tallinnalt. Endine söögisaal jättis esialgsel vaatlusel väga trööstitu mulje. „Ometi avanes kõigest paarikümne värvikihi alt lummas Pompei-stiilis must-punane interjööri maaling furoori tekitanud mütoloogiliste stseenidega. Seinad alaosas on kujutatud marmorplokiid, millele toetuvad Korintose sambad “kannavad” hammaskarniisi ning puittahvlitest lage.“ (Volmer 2008:56) 2006. Aastal alustas endises söögisaalis seinad ja laemaalingute restaureerimisega OÜ Vana Tallinn. Lahendada tuli nii ümberehitus, restaureerimis, säilitamis kui ka eksponeerimisprobleemid. Muinsuskaitse eritingimused nägid ette, et mõisaaegseid kihte tuleb säilitada nii palju kui võimalik.

„Pärast maalingute avamist võeti vastu otsus kogu ruum võimalikult terviklikuna taastada kuna konserveeriva lähenemise puhul oleks ruumiliselt ja sügavuti mõjuvad maalingualad võistleva suurte tuimade monokroomsete pindadega. Soovisime täielikult esile tuua maalingu illusoorse arhitektoonika tekitatud uut ruumilist mõõdet. Esmalt ehitati uuesti üles puuduv vahesein puitkarkass-kerghaheseinana ja krohviti saali poolt lubimördiga ning taastati peegelvõlv. Tühjale põhjaseinale kopeeriti kogu arhitektooniline

maaling ning mustad pildiväljad.“ (Volmer 2008:58) Pildiväljade rekonstrueerimist peeti põhjendatult õigustatuks kuna oli selge kuidas tahveldised ruumis jaotatud olid. Küll aga ei rekonstrueeritud maalingutele figuure kuna selles osas oleks saanud teha vaid oletusi.

„Seina pinnal leidus rohkelt värvikadusid, samuti oli maaling pragunenud ning ühes aluskihiga tükkideks irdunud. Maalingu alaosa oli aja jooksul mehhaaniliselt kannatada saanud.“ (Volmer 2008:58) „Restaureerimisel kasutati ulatuslikumate/sügavamate maalingupinna kadude täitmisel tööstuslikku latekspahtlit. Latekspahtli kasutamist õigustab tema eristatavus ja eemaldatavus originaalmaterjalist, viimane võib kaugemas tulevikus ostustuda vajalikuks omaduseks.“ (Volmer 2008:58)

Hilkka Hiiop (2008:59), kes juhendas 2007.aasta jaanuaris Eesti Kunstiakadeemia muinsuskaitse ja restaureerimise osakonna meistriklassi, mille käigus toneeringud teostati, ütleb, et „Suure-Kõpu söögisaali maalingute figuratiivsete pildiväljade toneerimise valikuprintsiip oli suhteliselt ühene: kaod tuleb rekonstrueerida. Ajalooliselt ehk respektierivam lakuunide integreerimise meetod neutraalretuši näol oleks lõhkunud dekoratiivset ruumitervikkust ning seganud ülipeente figuratiivsete stseenide esteetilist jälgitavust. Alternatiivse rekonstrueeriva toneerimistehnikana oleks tulnud kõne alla täisretuš- sellisena aga oleks varjatud töö ajalooline seisund ning muudetud tajumatuks originaalmaalingu piirid. Ehkki suurem osa lakuunidest olid rekonstrueeritavad fantaasiata, jäeti toneerimata kaod, mille taastamine oleks nõudnud hüpoteesi. Nendele lakuunidele kanti ühtlane hallikas neutraaltoon, mis taandub originaali suhtes taustaks.“

Samuti räägib ta, et „Maalingute Itaalia taust oli see, mis andis vihje lähtuda reintegreerimiskonseptsiooni loomisel Itaalia traditsioonist ning kasutada maalingu figuraalsete osade toneerimisel *trattegio*-tehnikat. *Trattegio* ehk *rigatino* on spetsiaalselt kujutavale kunstile mõeldud reintegreerimistehnika, mis töötati välja 1950. aastatel, kooskõlas Itaalia restaureerimisteoreetiku Cesare Brandi ideedega. Tehnika lähtub Brandi filosoofia kesksest printsiibist, mis võrdsustab kunstiteose kaks mõõdet: ajaloolise ja esteetilise ning koos moodustavad need jagamatu terviku. Restaureerimise eesmärk peab olema maksimaalselt taastada kunstiteose potentsiaalne ühtsus, tekitamata sealjuures esteetilist või ajaloolist võltsimist ning kustutamata ühtki teosele aja kulgemisest jäetud jälge. Brandi järgi on restaureerimise peamine eesmärk kunstiteose tekstilise loetavuse taastamine ... Kui kunstiteose esteetilise terviku taasloomise seisukohalt on vajalik lakuunide rekonstruktsioon, peab selle esmaseks kriteeriumiks olema selge eristatavus

originaalist ehk retušš peab olema teostatud nii, et kumbki kahest poolusest- ajaloolisest ja esteetilisest- ei hakkaks domineerima ja teist varjutama. Sellest tuleb ta kaks peamist retušeerimisprintsipi. Esiteks- originaalmaterjalide kadude toneerimise eesmärk on taastada kunstiteose kujundi esteetilisest terviklikkust, säilitades sealjuures maksimaalselt teose ajaloolist dimensiooni ja originaalmaterjali autentsust. Teiseks- restauraatori lisatu peab alati olema kergesti äratuntav ehk respektseerima teose ajaloolist autentsust, häirimata samas teose taastoodavat esteetilisest ühtsust. Rekonstruktsioon peab lõppema seal, kus algab hüpotees. Nende põhimõtete järgi restaureeriti ja taastati Suure-Kõpu mõisahoone söögisaali maalingud.“ (Hiip 2008: 59-60)

1.2.2 Suure-Kõpu mõisa fuajee maalingute rekonstrueerimine

Suure- Kõpu mõisa fuajees oli aga olukord ja sellest tingituna ka lähenemine veidi teistsugune. Fuajee seintelt ja laest leiti osaliselt säilinud aaderdatud tahveldised. Loetav oli ka tahveldiste skeem. Terviklikuma üldmulje edasiandmiseks oli aga vaja täiendavat rekonstruktsiooni. Säilinud tahveldiste puhul teostati kadude taandav retušeerimine. Rekonstruktsioon teostati suures mahus, kuid uued aaderdused olid lihtsustatud. Kuigi Suure-Kõpu mõisa fuajee puhul oli ajalooline kujundus ja selle tehnika täpselt teada ei olnud rekonstruktsiooni eesmärgiks originaali täpne kopeerimine vaid terviku loomine. Uue osa eesmärgiks oli luua foon algse pinna eksponeerimiseks. (Tuksam 2014) Originaali toetamiseks ja tervikliku üldmulje edasi andmiseks on rekonstruktsioon väga tervitatav lähenemine ja Suure-Kõpu aaderdatud tahveldistega fuajee puhul on selline lähenemine end igati õigustanud.

1.3 Pikva mõisa laemaalingute rekonstrueerimine

Esimesed teated Pikva mõisast pärinevad 19. sajandi alguses, kuid Pikva nimeline küla on teada juba varasemast ajast. Esimene teade Pikvast Alavere kõrvalmõisana pärineb aastast 1816. Pikva mõis eraldati lõplikult Alavere mõisast 1849. aastal. Charlotte parun v. Ungern- Sternbergi poeg taotles Pikva mõisale rüütlimõisa õiguseid ja sai need 1858. aastal. Selle staatuse andmine võis hoogustada hoonete rajamist kuid põhilised hooned,

sealhulgas peahoone, pidid enne seda olemas olema.(Sildre, 2005:3) „Andmete nappus ei anna aga võimalust oletustest kaugemale minna.“ (Sildre, 2005:3)

Pikva mõisas otsustati teostada näitlik koolitus ja kõrvuti asetsevates ruumides viidi läbi kaks täiesti erineva lähenemisega restaureerimist. Kokkuvõtvalt oli soov teada saada millised eelised ühel või teisel lahendusel on ja milline on valikute lähtepositsioon.

Muinsuskaitse aastaraamatus (2010: 54-57) on protsessist ja tulemustest rääkinud kõik osapooled. Pikva mõis asub Harjumaal Anija vallas. 2009. aasta 19.- 25. juulil kogunesid sinna suvisele erialapraktikale nii Eesti Kunstiakadeemia muinsuskaitse ja restaureerimise osakonna kui Tartu Kõrgema Kunstikooli maalingute ja maalingute restaureerimise osakonna tudengid koos juhendajatega, et mõisa omaniku Mika Orava soovil laemaalingud taastada.

Maalingud avastati Pikva mõisas kolmes ruumis- fuajeess, suures saalis ja salongis. Kõik need ruumid asuvad parempoolses tiivas esimesel korrusel. Kuna hoone oli vahepeal pikalt omanikuta hävinesid selle perioodi vältel kahjuks kõik vasakpoolse tiiva vahelaed. Kuigi ei teata täpselt, mis ajal maalingud on algselt teostatud viitab ehitusstratigraafia 1887. aastale eelnenud perioodile- siis vahetas mõis omanikku. Uueks mõisnikuks sai Robert Turmann, kes viis viis läbi ulatuslikud ümberehitustööd.“ Ehitustööde käigus lisati hoonele teine korrus ning fuajeesse rajati korruseid ühendav keerdtrepp, mis lõikab sisse ruumi varasematesse laemaalingutesse.“ (Kallas, Hiiop 2010:54) Nende muudatustega sai mõis oma praeguse välisilme.

Kolmes ruumis leitud maalingud olid erinevad nii oma kvaliteedi kui säilivusastme poolest. Esines nii käsitsi teostatud kui trafarettmaalinguid. Neid aspekte arvesse võttes otsustati viia läbi maalingute näidisrestaureerimine ning igas ruumis rakendati erinevat maalingute ennistamise konseptsiooni. Viimaste loomisel arvestati tööde teostamise tehniliste võimaluste, limiitide, töömahu ja maksmususega. Tuli arvestada ülemaalingute eemaldamisel tekkivate kahjustuste ja originaalmaalingute ajaloolise väärtuse ja rekonstrueeritud ruumi väärtuse ning esteetilisuse suhtega. (Kallas, Hiiop 2010:54)

1.3.1. Fuajee maalingute konserveerimine

Teisele korrusele viiva trepi tarvis raiutud ava tõttu oli maalingute terviklikkus ja sümmeetria lõhutatud. Tegemist oli aga suhteliselt lihtsakoeliste trafarettmaalingutega mistõttu otsustati viimased avada ja konserveerida vaid osaliselt ning eksponeerida maalingu sõlmpunktidele tehtud sondaaziavad neutraalsel taustal. Merike Kallas ja Hilikka Hiiop ütlevad (2010:54), et „Selline maalingute presenteerimine säilitab kahtlemata kõik võimalused tulevikus. Näiteks rahaliste vahendite kasvades saab originaalmaalingu täielikult avada ja konserveerida või siis teostada sondaazide põhjal rekonstrueeriv maaling.“

Kuna sondaaziavad on teostatud maalingu sõlmpunktidele oleks rekonstrueeriv lähenemine igati õigustatud. Ei oleks kahtlust rekonstruktsiooni autentsuses ja samuti oleks rekonstruktsioon odavam kui originaalmaalingu täies ulatuses väljapuhastamine. Muidugi oleks maalingu täielik väljapuhastamine ja konserveerimine originaalmaalingu suhtes respektieravam suhtumine kuid lihtsate trafarettmaalingute puhul ei oleks rekonstruktsiooni teostamine kindlasti midagi lubamatut. Samuti tuleb meeles pidada, et maaling on säilitatud kaitsva kihi all ja isegi kui mingil hetkel rekonstruktsiooni kasuks otsustatakse on ka peale selle teostamist endiselt olemas võimalus originaalmaalingud tulevikus välja puhastada ja konserveerida. Igal juhul jätsid fuajee maalingute restaureerimistööd võimaluse jätkata nii rekonstrueerivas kui konserveerivas suunas.

1.3.2. Väikse salongisaali laemaalingute restaureerimine

Väikse salongisaali lage katab üleni maaling, mis on ilmselt käsitsi tehtud. Maaling on pastelsetes toonides taimornamentikaga maaling, mis on üldmuljena terviklikult säilinud. Maalingu raamistuseks on tumedale taustale maalitud meanderornament, mida omakorda raamistab trafarett-lillemotiiv peegelvõlvidel. Antud lae puhul dilemmat ei tekkinud ning maaling otsustati täielikult avada, vajadusel kinnitada ning teostada värvikadude toneerimine. Sellise presenteerimise ideeks oli originaalmaalingu ajaloolise väärikuse

maksimaalne respektseerimine ning maalikihis leiduvate häirivate värvikadude optilise taandamisega aidata maalingul domineerida.

Salongisaali lage kattev maaling oli korduvate valgete lubjavärvikihtidega kaetud. Pealmine, lahtine kihistus oli mehhaaniliselt suhteliselt hõlpsasti eemaldatav. Mida lähemale maalingule jõuti seda delikaatsemaks muutus värvikihtide eemaldamise metoodika: alates keskmise jämedusega liivapaberiga lihvimisest kuni peeneteralise skalpelli kasutamiseni vahetult maalingut katva värvikihi eemaldamisel.“ (Kallas, Hiiop 2010:54) Katsetati erinevaid meetodeid lubjavärvi pehmemdamisel kuna lubjavärvi kihi nake delikaatsel maalingupinnal oli piirkonniti erinev.

Kui maaling on suures osas loetavalt või täielikult säilinud ja selle väljapuhastamine ei ole tehnilistel põhjustel võimatu ei ole mitte mingisugune rekonstruktsioon kindlasti õigustatud. Tänapäeval ilmselt ükski restauraator ka sellist lähenemist ei kaaluks. Põhjus, et maaling ise pole näiteks selline nagu võib-olla omanik sooviks näha, nagu Hoiupanga hoone puhul, ei ole kindlasti õigustus maalingu ülevärvimiseks ja näiteks muud laadi maalingu teostamiseks, isegi kui seda säilitatakse kaitsvate kihistuste all. Nagu antud maalingu restauraatorid ka ütlesid- dilemmat ei tekkinud, maaling otsustati täies ulatuses välja puhastada ja restaureerida.

1.3.3. Suure saali laemaalingute rekonstrueerimine

Pikva mõisa suures saalis sai uuringute käigus selgeks, et maalinguid ei ole eriti säilinud kuid ilmnes, et saali laes leidub fragmentaalselt säilinud ornamendijälgi, mis olid piisavalt heas seisukorras, et kopeerida kaks peamist dekoratiivset motiivi. Seetõttu otsustati maalingud rekonstrueerida tuginedes sondaazidest saadud informatsioonile originaalse ornamentaalse skeemi kohta.

Heli Tuksam (2010:56) ütleb Pikva mõisa Suure saali laemaalingute taastamise kohta, et „Rekonstruktsioon õigustab ennast juhtudel, kui aluspind on oluliselt hävinenud või kui algsete maalingute avamine kogu ulatuses ei ole võimalik. Samuti juhtudel, kui on otstarbekam säilitada originaalkihid kaetuna järgnevate kaitsvate värvikihtidega.“

Värvikihid, mis olid maalingu peale kantud eemaldati nii, et esimene, maalingutega kihistus säiliks maksimaalselt. Puhastuse käigus ilmnunud kahjustused suuremaid krohviparandusi ei vajanud ning praod täideti lubimördiga.

Eesmärgiks oli läbipaistvuse saavutamine ja säilinud maalingufragmentide sulandamine tervikusse. Säilinud mustri põhjal taastati laemaalingu tervik. Materjalivalikus lähtuti alusmaterjalist ja traditsioonist ning värvivalikul võeti eeskujuks säilinud fragmentide toonid.

Pikva mõisa omanik Mika Orava (2010:57) ütleb, et „Tartu tudengite teostatud rekonstruktsioon on see tee, mis on omanikule kindlasti jõukohasem ja arvatavasti ka kõige levinum meetod kuna kahjuks ei jätku enam võimalusi ja vahendeid läheneda vanadele maalingutele EKA spetsiifika kohaselt maaliguide avades ja konserveerides. Töö on mahukas ja kallid.“

Maalingute rekonstrueerimise juures on oluline olla tuttav ajastule omaste dekoreerimisvõtetega ja osata neid heal tasemel teostada. Erinevate ajastute dekoori tunnused ja tehnikad on Tartu Kõrgema Kunstikooli tudengitele tänu vastavale õppekavale tuttavad. Sellel põhjusel on Tartu Kõrgema Kunstikooli tudengid ja lõpetajad rekonstruktsiooni teostuseks kvalifitseeritud.

1.4 Kiltsi Mõis

Kiltsi mõisa keerukast restaureerimisprotsessist on Muinsuskaitse aastaraamatus kirjutanud Nele Rohtla. (2011:6)

Kiltsi mõisa peahoone on pärit 18. Sajandi lõpukümnest ning seda võib lugeda üheks silmapaistvamaks varaklassitsitlikuks mõisahooneks Eestis. Omapäraseks teeb ehitise asjaolu, et see rajati vasall-linnuse varemetele, kasutades kogu ulatuses ära vana vasall-linnuse gabariidid koos kahe ümartorni ja kahe nelinurktorniga.

Vanemad ehitusetapid on peahoone ruumisituatsiooni suurel määral mõjutanud. Siiski võib märkida avarat vestibüüli ja üldjoontes anfilaadsett ruumijaotust, mis on omane varaklassitsimile. Sisekujunduse väärtuslikeimaks elementideks on mitmetes ruumides leiduvad sein- ja laemaalingud, karniisid, arvukalt säilinud tiibuksed ning pea- ja kõrvaltrepikujundus. 19. ja 20. sajandil ehitati hoonet suhteliselt vähe ümber ning tänu sellele on mõis oma põhilahenduse poolest üldjoontes muutmata.

Peahoonet ja sellega külgnevaid tiibhooneid on retsureeritud mitmes järgus. 1995. aastal sai selle ajani varemetes olnud vaskapoolne tiibhoone uue katuse. Peatrepikoda ja sellega külgnevaid ruume restaureeriti aastatel 1997-1998. 2000. aastal alustas OÜ Mõisaprojekt

uurimise ja projekteerimisega ning siis uuriti põhjalikult värvi- ja krohvipindu ning arheoloogilisi kihistusi. Nelinurktornide vundamenti kindlustati aastatel 2004-2004, samal ajal restaureeriti ka esimest korrust ning ehitati keldrisse katlamaja. Suuremahulisemad restaureerimistööd, mis puudutasid osaliselt ka mõlemat tiibhoonet viidi läbi aastatel 2008-2010, siis paigaldati mõisale uus kivikatus ja krohviti fassaade. 2008. aastaks hakkas kasutusel olev projekt aga osaliselt vananema ning uued andmed tingisid ehituse käigus muudatusprojekti tegemise.

„Projekteerimisel püüti ühendada kaht nõuet: ajaloolise lähtematerjali maksimaalne säilitamine ning hoone kohandamine koolimajaks. Eriti rikkaliku ajaloolist informatsiooni sisaldav ainulaadne hoone nõudis aga mitte ainult materjali säilitamist vaid ka maksimaalset eksponeerimist. Sellest põhimõttest lähtutigi.“ (Rohtla, 2011:6)

„Nii välis- kui sisearhitektuuris püüti põhiliselt taastada varaklassitsistliku ajajärku, kuid osaliselt on eksponeeritud ka hilisemaid kihistusi: peahoone lõunaküljele on taastatud 19.Sajandi keskpaigast pärit rõdu ning siseruumides on eksponeeritud mitmeid detaile ja maalinguid 1870. Aastatest ja 20. Sajandi algusest.“ (Rohtla 2011:6)

„Hoone teise korruse ruume kaunistavad mitmetest ajajärkudest pärinevad maalingud. Enim restaureeriti varasema (18. Sajandi lõpu) perioodi maalinguid. Hilisemaid, vähem väärtuslikud trafarettmaalingud olid ka halvemini säilinud- kohati vaid loetamatute katkenditena. Paiguti eksponeeriti hilisemate maalingute fragmente vanemate kihtide peal, ruumi üldmuljet killustamata. Kõik maalingud eksponeeriti.“ (Rohtla 2011:9) Tervikliku ülmulje huvides maalinguid osaliselt retušeeriti. “ Vanade maalingute eeskujul maaliti ka uusi ornamente. Näiteks ruumis, kus värvisondaažid seintel maalinguid ei tuvastanud, kasutati kõrvalruumist leitud ornament.“ (Rohtla 2011:9) Sellist tegevust õigustab asjaolu, et esimeses ruumis leiti laest kaks kihistust maalingut, kuid teises saalis ei õnnestunud uuringute käigus laes mitte midagi tuvastada. Nele Rohtla soovitusel kanti teise kihistuse dekoori saali, kus ei olnud võimalik varasemat dekoori tüüpi määratleda. (Tuksam 2010:12) Saaliga külgneb praegune loodusõpetuse klassis, mis algselt oli söögisaal. Selles ruumis taastati samast leitud fragmendi järgi seina ülemises osas varaklassitsistlik ornament. Terves mõisahoones on näha hulgaliselt sondašiaknaid, mis annavad märku kihistuste mitmekesisusest. Erilist tähelepanu vääriavad saaliga külgneva muusikaklassi suuremõõdulised sondažid kuna neis on esitletud põhilised ajajärgud. Neid võib näha

jahikimbumotiivi 18. sajandi lõpust, maalitud lillemotiive 19. sajandi lõpust ning 20. sajandi algusest säilinud, mitmes toonis maalitud, juugendlikku karniisi.

Kuna paljud konstruktsioonid ja viimistlus olid vajumisest ja niiskusest tingituna väga kehvast tehnilises seisukorras ning nii sise- kui välisviimistlus olid hilisemate parandustega rikutud, oli kogu restaureerimisprotsess keerukas ja raske.

Muinsuskaitse Aastaraamatus jõuab Nele Rohtla(2011:9) järeldusele, et“ Kokkuvõtteks võib öelda, et hoolimata mitmesugustest ehitusaegsetest raskustest on esialgu püstitatud põhilised eesmärgid täidetud ja üks meie huvitavamaid mõisahooned kogu oma keskaega ulatuva ajalooa väärtustatud nii üldlahenduse, detailide kui ka viimistluse osas.“

1.5. Tartu, Vanemuise 42 maalingute rekonstrueerimine

1894. aasta lõpuks oli Tartus, kunagistel Tähtvere mõisa maadel, katuse alla saanud luksuslik aadlielamu, mille projekteeris Reinhold Guleke.“ Elamu oli esinduslik, kõrgklassi standartitele vastav ning moodne. Sisekujundus oli efektne ja esinduslik- enamik dekoorielemente pärineb tõenäoliselt Riia või Peterburi tootekataloogidest. Nii väärispuidust peitsitud ukseid kui laemaalingud on teostuselt ja viimistluselt perfektsed ning need on valmistatud ilmselt oma ala parimate meistrite poolt.“ (Ilves 2001) Hoone tellijad, Groted, kolisid majja 1895. aastal. 1919. aastal lahkusid von Groted Saksamaale ning maja müüdi Johann Postile, kes kasutas hoonet üürimajana 1923. aastani. 1924. aastal müüs Johann Posti pärija maja Eesti Rahva Muuseumile ning aasta lõpuks olid raamatukogu, bibliograafia kartoteegid ja rahvaluulekogud hoonesse ümber kolitud. (Ilves2001)

Maja muuseumihooneks ümberkohandamisel tehti mitmeid remonditöid. Seati sisse elektrivalgus ja telliti hulganisti spetsiaalset mööblit. Teise korruse kõigis ruumides eemaldati seintelt tapeet ning seinad värviti liimvärvi või õlivärviga. Aknad koos luukidega värviti seestpoolt õlivärviga kollaseks ja aadertati ja lakiti. 1925. aastal remontis maalermeister R. Buchmeister viit ülemise korruse ruumi ja kahte väikest ruumi hoovi pool. Laed värviti liimvärvi, seintelt eemaldati tapeet ja need värviti samuti liimvärvi. Põrandad värviti kolm korda õlivärviga. Koridori ja tagumise trepiruumi laed kratsiti

värvist puhtaks ja värviti uuesti liimvärviga. Koridori seinad pesti ning tehti õlivärviga parandusi. (Ilves, 2001:7)

Muuseumi fondid ja arhiiviraamatukogu jäid hoonesse kuni 1940. aastate alguseni. „1943. aastal oldi sunnitud maja ajutiselt tühjaks kolima kuna hoone võeti sakslaste välisandarmeeria käsutusse. 1945. aasta jaanuaris saadi maja tagasi muuseumi valdusesse ning fondid toodi tagasi oma endisele kohale. 1964. aastal tehti hoone idaküljele juurdeehitus, mistõttu lammutati senine esinduslik trepikoda ja sissepääs jäi uude hooneosasse.“(Saarepera, 2011:6) 1980. Aastatel tehti hoonele järjekordne juurdeehitus kuid seekord ei rikutud ajaloolise hooneosa ruumilist terviklikkust.

„1980-ndate aastate lõpul teostati esimese korruse ruumis 18 maalingute restaureerimistöid. Seinamaalingud maaliti üle algupäraste eeskujul, laemaalingud puhastati ja restaureeriti.“ (Saarepera 2011:6). 1990-ndate aastate lõpul restaureeriti ning retušeeriti maalingu kaod esimese korruse koridori maalitud seinatahvelidised. Keskse trepikoja maalitud seinatahvelidised maaliti 2003. Aastal algupäraste eeskujul üle.

Arhitektuurne restaureerimisprojekt, mis koostati Tartu linnas asuva Eesti Kirjandusruumide osade ruumide kohta anti funktsionaalne lahendus sel hetkel veel restaureerimata Kirjandusmuuseumi peahoone esimese korruse ruumidele A101- A105 ja teise korruse ruumidele A301- A306. Pakutud lahenduse eesmärgiks oli püüda maksimaalselt ära kasutada olemasolevat situatsiooni, säilitamaks kõiki kultuuriväärtuslikke detaile ning teha minimaalselt ümberehitusi. Ruumikujunduslik konseptsioon lähtus uuringute käigus saadud informatsioonist, ajaloolisest õiendist ja olemasolevast arhitektuurist. (Saarepera, 2011:11)

Seinapindade restaureerimisel puhastati seinad mustusest, tolmust ja lahtistest viimistluskihtidest, tehti lubikrohviga vajalikud parandused ning vajadusel pahteldati. Koridoris ja garderoobis värviti seinad vastavalt viimistlustabelile ning värvilahenduse skeemidele õlivärviga.(Ilves, 2002)

Koridori seintel on maja algusajast pärit marmorit ja graniiti imiteerivad seinamaalingud. Muinsuskaitseliste sondeeringute järgi tuli vana seinamaalingut restaureerida 12 ruutmeetril. (Ilves, 2002) Ülejäänud osa ei olnud taastamiseks piisavalt hästi säilinud. Hävinud osa seinast on originaali jäljendades katnud 2002. aastal Tartu Kõrgema Kunstikooli tudengid Heli Tuksami juhendusel. (Hanson, 2002). Rekonstruktsioon ei ole Eesti Kirjandusmuuseumi koridoris siiski täielik koopia

originaalist. Põhjuseid miks selle objekti puhul lihtustatud üldistust kasutati oli mitu. Kirjandusmuuseum on üks kõige terviklikumalt säilinud siseviimistlusega neorenessanslik hoone Tartus. Näiteks marmoreeringud ja illusoorseid laekarniisid, mida Eesti kirjandusmuuseumis näeme, olid maalingute teostamise hetkel väga levinud sisustusvõtted ja Vanemuise 42 hoones on need meisterlikult teostatud. Marmorimitatsioonidega tahveldised, mis liigendavad pikka, kitsast koridori oli ajastule väga omane siseviimistlusvõte. Kuna alumistes kihistustes olid maalingute kohta piisav info olemas ei olnud küsimus rekonstrueerimise õigustatuses vaid selle teostamise määras. Tolle aja meistrid olid neis tehnikas väga vilunud, küll aga ei ole see peamine nõue meie aja meistritele. Eelkõige oli antud objekti puhul eesmärgiks eksponeerida maalinguid teostanud meistrite vilumust ja rekonstruktsiooniga vaid terviklikku üldmuljet edasi anda. Niisiis oli lihtsustatud rekonstruktsiooni põhjused tingitud mitte ainult aja- ja rahapiirangutest vaid otsuseid mõjutasid suuresti ka filosoofilised ja esteetilised küsimused. Marmoreeringutega seinapaneelid konserveeriti ning kaod taandati kuid ülejäänud koridori puhul kasutati lihtsustatud rekonstruktsiooni

Teisel korrusel eemaldati osaliselt hilisemad värvikihid mehhaaniliselt ning eksponeerimiseks avati algupärane maalitud tahveldisega viimistluslahendus. Nii suures osas maalingute väljapuhastamine oli liiga aeganõudev ja kulukas ning seetõttu taastati ülejäänud seintel maalitud tahveldis hilisematele värvikihtidele. Maalingute taastamisel kasutati algupärastele analoogseid materjale.

Eesti Kirjandusmuuseumi vana hooneosa I korruse ruumide restaureerimisaruande koostaja Helve Ilves (2002:8) ütleb aruande kokkuvõttes, et „Eesti Kirjandusmuuseum ja Tartu linn on saanud juurde korrastatud ja arhitektuuriajalooliselt väärtusliku restaureeritud ruumikeskkonna. Kõigi ruumide restaureerimise lõpuleviimise järel võiks see hoone kõrvuti arhiiviraamatukoguga kanda ka interjööriuseumi nime.“

2. RESTAUREERIMISTÖÖD ERVITA MÕISAS

Enne lõputöö praktilise osaga alustamiseks pidasin oluliseks eelnevalt tutvuda varasemalt mõisas teostatud restaureerimistöödega, et leida oma töö teostamiseks kõige õigem lähenemisviis.

Mõisa kohta koostati 2003. aastal ARC Projekt OÜ poolt ajalooline õiend ja muinsuskaitse eritingimused. Tööd teostas OÜ Gromell 2004. aastal juunist septembrini. Tööd juhtis mõisa ja ehitusfirma omanik Jarkko Arhilahti. (Arhilahti 2009:3).

Ervita mõisa fassaadi restaureerimise töödega alustati 2005. aastal ja jätkati aastatel 2006 ja 2007. Krohvimist teostati 1:1 traditsioonilise lubimördiga mille sideaineks kasutati Saaremaa lubipastat. Fassaadile õige värvitooni leidmiseks võeti mõisast värvitoonide näidised. Koos Muinsuskaitseameti restaureerimisosakonna juhataja Ülo Puustakuga leiti sobiv helekollane toon, millega mõisafassaad kolme kihiga üle värviti. (Arhilahti, 2009:3).

30% hoone puitkarniisist oli nõukogude ajal remonditud sirge lauaga. Sobimatu ja lagunenuid karniise eemaldati. Uue karniisi jaoks telliti 1:1 freesiterad vanade eeskujul. Mõisa puitkarniiseid värviti valge linaõlivärviga üle. (Arhilahti, 2009:4).

Remondi- ja restaureerimistööde tulemusena on hoone seisukord stabiliseerinud. Praeguseks on mõis saanud väärtusliku välimuse 19. Sajandi värvitoonidega. (Arhilahti 2009:4).

2.1. Interjäär

2003. aastal koostatud ajaloolises õiendis kirjeldab kunstiajaloolane Epi Tohvri mõisa seisukorda. Ervita mõisa peahoones asus Nõukogude perioodil Udeva sovhoosi keskus. Seetõttu on mitmed amfilaadsed ruumid hilisemate ümberehituste käigus vaheseintega kinni ehitatud ja algupärase viimistlusega seinad ning laed kaetud erinevast materjalist katetega. (Tohvri, 2003:4)

Interjöörides on alguspärasest vähe säilinud. Hoones on algselt olnud keskne koridorisüsteem ja kahel teljel anfilaadne ruumijaotus, mis on omane klassitsismile. Esialgsed aknad, mis olid kuuese ruudu jaotusega ning raami ülaosa kahte ruutu on

rõhutatud horisontaalse laiema impostiga. Algupäraseid aknaid säilinud ei ole kuid 19. Sajandi lõpust või 20. Sajandi algusest on alles kolm akent- üks hoone läänepoolisel otsaseinal ja kaks akent hoone idapoolses osas. (N. Arhilahti 2009:2) Akendes ja hoone interjööris kajastub historitsism. Samuti viitavad historitsismile säilinud tiibuksed, mida leiab Ervita mõisas kolmes erinevas variandis. Esimeseks variandiks on kolm tiibust söögisaalis, mis on kolme lihtsa ristkülikukujulise profileeritud tahveldisega. Teine variant on madal, kahe profileeritud tahveldisega, lai tiibuks ning kolmas, sügava profileeringuga kolme tahveldisega tiibuks, mis viib vahekoridori. (Tohvri, 2003:6).

2.2. Maalingud

2003. aastal teostas ARC Projekt OÜ uuringud kahes Ervita mõisa saalis. Vaadeldi ka teisi ruume, kuid teistes ruumides, kus seinakatted on eemaldatud, esialgsel vaatlusel maalitud jaotusi ei leitud. Osades ruumides olid uuringute teostamise hetkel sein ja lage katvad vineerplaadid ja laudis veel täielikult eemaldamata. „Uuringute eesmärgiks oli dokumenteerida uuringute tegemise hetkel näha olevate maalingute mustrid ja värvitoonid.“ (Suuder, 2003: 2). Maalingud leiti mõisa söögisaali laest ja seintelt. Laes on maalingud säilinud vaid tänu vaheseinale, millega nõukogude ajal söögisaal kaheks jaotati. Seintelt leiti maalitud tahveldised, millest peaaegu terviklikuna on säilinud vaid üks.

Söögisaali maalingud on teostatud historitsistlikus laadis ja pärinevad ilmselt 19. sajandi viimasest kümnendist. Illusoorsete maalitud tahvlitega on sein pind horisontaalselt jagatud kaheks. Tahvlite sees on šabloonmuster ning tahvlite vahel on akantusmotiivi eeskujul maalitud ornamentid. Ornamentide maalimisel on kasutatud valguse ja varju värvitoone. Laemaalingu ääres jookseb meandermuster ja maaling on sisaldanud ka trükitud lilledega šabloonmustrit ning illusoorset maalitud karniisi. Karniis on ka üleval lae ääres. Algselt on maalingute teostamisel ilmselt kasutatud liimvärve. Maalingud Ervita mõisa söögisaalis on teostatud kõrgel tasemel. „Kombineeritud on šabloonmustreid ja käsitsi maalitud ornamente. Ornamentide maalimisel on valguse ja varju toonid segatud paletil, et saavutada maksimaalset ruumilist illusiooni. Tahvlite raamistused on maalitud keeruka vormiga.“ (Suuder, 2003: 4)

3. SEINAPANEELI KONSERVEERIMINE JA REKONSTRUEERIMINE ERVITA MÕISA SÖÖGISAALIS

3.1 Maalingu seisukord ja puhastamine

Konserveeritud ja rekonstrueeritud seinapaneel Ervita mõisa söögisaalis oli ainuke saalis olevatest maalitud tahveldisest, mis on suures osas loetavalt säilinud. Siiski oli tervel seinal, millel maaling paikneb, hulgaliselt kahjustusi. Ülemise ja alumise maalingu äärtest kokku on umbes veerand maalingust täielikult hävinenud ning puuduv osa seinast oli uuesti krohvitud ja pahteldatud. Läbi maalingu jooksid suured praod, millest pikim tuli kinnitada kruviga kuna sein oli tekkitud liialt suur lihe. Hulgaliselt leidis väiksemaid auke, millest osad olid ilmselt põhjustatud naelte sein löömisest ja muudest mehhaaniliselt tekitatud kahjustustest, kuid ka mitu suuremat auku, mis olid väga sügavad ja ulatusid kohati sein konstruktsioonini. Pealmine krohvipind oli osaliselt irdunud ning see tuli kinnitada. Kadude ja kahjustuste tõttu oli maalingu pind väga ebaühtlane.

2013. aasta suvel eemaldati seinalt tapeedid, mis olid liimitud otse maalingule. Osaliselt on näha kuidas liim on maalingu värve erksamaks ja tumedamaks muutnud. Liimijälgede ja muudel põhjustel tekkinud määrdumise tõttu on maalingu üldmulje kohati üsna laiguline, kuid on selge, et originaalvärvid on säilinud maalingu alumises ja keskmises osas, millel on vähem kahjustusi ja mida kokkupuude liimiga ei ole muutnud. Peale tapeedi eemaldamist oli seinapaneel valmis puhastuseks, krohvi- ja pahtliparandusteks.

Maaling puhastati ajalehe- ja paberitükkidest, pahtlipritsmetest mehhaaniliselt, kasutades skalpelli ja peene liivapaberi klotsi. Tolmu ja mustuse eemaldamiseks kasutati pintslit ja Wishab käsna. Krohviparandused tehti lubja, liiva ja paekivijahu seguga, pahtliparandused 50/50 lubja ja paekivijahu seguga. Sügavamate aukude täitmiseks asetati aukudesse koos krohviga väikseid vees leotatud kivitükke, et parandused oleksid tihedamad ja kindlamad. Peale krohvimist ja pahteldamist lihviti parandused peene liivapaberiga ja krunditi kaseiiniveega. Peale neid toiminguid oli sein ettevalmistatud maalingu kadude retušeerimiseks ja sai alustada ka puuduvate osade rekonstrueerimisega.

3.2 Maalingu säilinud osade kadude taandamine ja retušeerimine. Puuduvate osade rekonstrueerimine

Enne retušeerimist kanti maalingu kadudele kaseiinivett, mis oli nii krundi eest, kui ka kinnitas maalingu lahtiseid osi. Nii originaalmaalingu kadude retušeerimiseks kui rekonstruktsiooni teostamiseks kasutati kohupiima värve. Nagu mainitud, oli kogu maaling üsna laiguline ja samade liigenduste värvitoonid erinevad üksteisest maalingu erinevates osades. Loomuliku tulemuse ja ühtlaste üleminekute saavutamiseks kasutati retušeerimisel paletti-süsteemi. Kuna originaaltoonid olid säilinud maalingu alumises osas, segati ka retušeerimiseks vajaminevad algsed toonid maalingu alumise piirkonna eeskujul ning ülespoole liikudes muudeti värvi toon toonilt vastavalt vajadusele. Seinapaneeli säilinud osade retušeerimisel ja kadude taandamisel oli lähenemine sarnane Suure- Kõpu mõisa söögisaali taastamise põhimõtetele. Meil ei olnud soovi varjata töö ajaloolist seisundit ja väga oluline oli, et originaalmaalingu piirid oleksid tajutavad.

Seinapaneeli ülemise osa rekonstrueerimiseks võeti kõrvalolevalt paneelilt, millel on säilinud maalingu ülemine osa, kontaktkoopia ning kanti heleda pigmendiga seinale. Rekonstrueeritava osa toonide puhul lähtuti maalingu alumisest osast. Täpne rekonstruktsioon on antud seinapaneeli puhul igati õigustatud kuna ümbritsevatel maalingutel oli säilinud piisavalt usaldusväärset infot seinapaneeli ülemise osa ja halvasti säilinud ornamentide kohta. Antud juhul muudab rekonstruktsioon maalingu täielikult loetavaks ja annab edasi algse üldmulje. Samuti on kogu ruumi ajaloolise interjööri võimalikult täpne taastamine omaniku kindel soov.

Rekonstrueerides pidasin enim silmas seda, et rekonstrueeritud osad ei hakkaks mitte mingil juhul originaalmaalinguga võistleva. Nii retušeerides, kui rekonstrueerides üritasin säilitada maalingu õiget hingust ja parandustega mitte liiale minna. Liigne silumine ei olnud kunagi eesmärk. Maalingu mitte liiga uueks muutmine oli peamiseks printsibiiks ka Villa Margarteha laemaalingute rekonstrueerimisel Tartus. Selline lähenemine on originaalmaalingu suhtes kõige lugupidavam kuna rekonstruktsioon peab olema küll eristatav, kuid siiski sobituma maalingu restaureerimis- või konserveerimisjärgse olukorraga. Eesmärk on ju siiski tervikliku üldmulje loomine. Pinna ja värvi ebaühtlus

mind ei häirinud kuna ka kahjustused on osa maalingu elu- ja säilimisloost. Retušeerimine ja rekonstrueerimine ei tohi olla remont. Parandusi tuleb teha vaid nii palju, et takistada maalingu edasist hävinemist ning eksponeerida nii palju säilinut kui võimalik- Ervita mõisa söögisaali seinapaneeli restaureerides ja rekonstrueerides lähtusin eeskätt neid punkte silmas pidades.

3.3 Historitsism- ruumilahenduse pakkumine

19. sajandi lõpp, mil on valminud ka Ervita mõisa söögisaali maalingud, oli Eestis vastuoluline aeg. 1870 aastal avatakse Tallinn- Peterburi raudteeliin- tervavili ja piiritus tagasid majandusliku tõusu ning viimane kajastus ka ehitustegevuses. Sotsiaalne suhtlus aktiveerub ning paljudes mõisasüdametes laiendatakse ja uuendatakse peahooneid. Tulenevalt eelmainitud teguritest kujundatakse suuremaid saale ja söögitubasid. Teisalt rõhutatakse ruumikujunduses kodusoojust, seda nii koloriidis kui teatava ülemäärase tihedusega dekooris. 19. Sajandi teist poolt iseloomustab romantismi vaimustus ja sellega kaasnev historitsistlik joon, mis on inspireeritud varasematest stiilidest kuid rakendab samas moodsaid tehnoloogiaid. Seltskondliku läbikäimise ja teatava lõbujanu suurenemine kajastub nii mõisahoonete kui linnaelamute interjöörides. Peamiselt saalides, söögitubades ja teistes külaliste vastuvõtuks mõeldud ruumides. Dekoorimaalis on nüüd ornamendimaalimise kõrval maalmeistri üks peamisi oskusi ka erinevate materjalide imitatsioonide maalimine. (Tuksam). Ka Ervita mõisa söögisaalis näeme, et maalingu alumises osas on imiteeritud puittahveldisi. Samuti näeme ülemise osa maalitud tahveldisel nii vabama käsitlusega maalitud ornamente kui trafarettmaalinguid. Söögitubade ja vestibüülide kujunduses oli puidu imiteerimine või naturaalsete puitpaneelide kasutamine väga levinud.

Kuna Ervita mõisa söögisaalis on tahveldiste rütm loetav ja igast paneelist on vähemal või suuremal määral mingi osa säilinud on söögisaalile ruumilahenduse väljapakkumine selle võrra lihtsam, et interjööri algse dekoori taastamisel oletusi tegema ei pea. Kõiki paneele vaadeldes saab kahtluseta kokku piisavalt usaldusväärset infot kogu saali seinamaalingute taastamiseks. Viimane on ka mõisa omaniku Jarkko Arhilahti kindel soov. Rekonstruktsiooniplaan näeb ette restaureerida ja eksponeerida kõik säilinud maalingud ja rekonstrueerida puuduvad osad.

4. ERVITA MÕISA AJALUGU JA PRAEGUNE OMANIK

Mõisa asukohana on Ervita esmakordselt mainitud 1663. aastal. Rootsi aja lõpuperioodil Ervita mõis riigistati. 1725. Aastal läks mõis erakätesse ja uueks omanikuks sai Karl Heinrich von Wrangell. 18. Sajandi kolmandast veerandist kuulus mõis von Knorringute perekonnale. 19. Sajandi alguses tegutses Ervita mõisas kindral Gotthard Johann von Knorring, kes oli Soome armee ülemjuhataja ja 1812. Aasta sõja väejuht. 1825. aastal ostis Ervita mõisa Hermann von Salza. Tema tütar Anna abiellus parun Gotthard Karl Fabian von Wredega. 1853. Aastastal võttis Anna von Wrede isa mõisa üle ja mõis kuulus nüüd von Wredede suguvõsale. „20. Sajandi alguses kuulus mõis poeg Heinrich Hermann von Wredele.“ 1919. Aasta Eesti Vabariigi seadusega mõisa maad riigistati, kuid mõisasüda jäeti von Wredede perekonnale alles. Paruniproua Isabelle von Wrede sai mõisas lapsepõlve pidada kuni 1939. aastani. (Suuder, 2003:2)

„Mõisa peahoone on väga pika, riskülikukujulise põhiplaaniga ühekordne palkmaja, millele on hiljem punasest tellisest kivivooder ümber ehitatud. Hoone keskeljel on keskrisaliidina välja ehitatud kolme ruumi ulatuses poolkorrus ehk mezzino korrus, mille ette paigutub sammasportikus. Peahoone nii esi- kui tagafassaadil on korrapärane akenderida, mille ümber sile ja lai krohviraamistus.(N. Arhilahti, 2009:2)

„Ervita mõisa peahoone arhitekturne üldmulje pärineb 19. Sajandi alguses Vene impeeriumis kehtestatud tüüpfassaadide lahendustest. Kuna Gotthard Johann von Knorring oli Vene impeeriumi juhtivaid militaartegelasi siis võis ta järgida ka oma privaatehitise juures Vene impeeriumis levivaid n.ö. kohustuslikke arhitektuuriideesid.“ (Tohvri, 2003:3) Hoone kehand on siiski oluliselt vanem.

„Vene 1809-12 aastal välja antud tüüpfassaadide kogumikes pakutud lahendustele on iseloomulik lame täiskelpkatus, kõrge soklikorrus, esifassaadil jooksev akenderida , mis on ühtse suuruse ja kujuga ning viidud kooskõlla hoone üldise gabariidiga.“(N. Arhilahti. 2009:2) „Lisaks aknaavade lai ja sile krohviraamistus ning akendealusel joonel jooksev võõndsims. Need elemendid on rakendust leidnud ka Ervita mõisahoone fassaadilahenduses. Siit saab järeldada, et praegune hoone on kerkinud 19. Sajandi teisel kümnendil sest tüüpfassaadide kogumikud ilmusid 1809-12 aastal ning von Knorring suri 1825. Aastal.“ (Tohvri, 2003:4) Siiski on siinkohal juba tegemist ümberehitusega, mis tehti

vana barokse hoone peale. „Fassaadide värvigammana pakuti välja heledaid kahvatukollaseid, hallikaid, roosakaid toone. Kuna tüüpfassaadides oli ette nähtud plekkkatus siis nende värvitoonideks olid enamlevinud punakaspruun ja roheline.“ (Tohvri2003:4)

„Mõisa peahoone väärkust tõstis ajastule sobiv arhitektuurne dominant, milleks on hoone keskel nelja Toskaana sambaga astmikportikus. Ka see viitab von Knorringu poolt eelistatud Vene ampiirilikku arhitektuurimaitset, sest sel perioodil oli Vene impeeriumi esindushoonetel väga populaarsed Toskaana sambaorder ja astmikfrontoon.“ (Tohvri, 2003:4)

„Kokkuvõttes moodustab Ervita tervikliku mõisaansambli koos kõrvalhoonete ja väikse pargiosaga. Peahoone arhitektuurne lahendus pärineb 19. Sajandi alguse Vene ampiirilikust klassitsismist ja on kombineeritud selle tüüpvariantidest.“ (Tohvri 2003:5)

4.1. Ervita mõis täna- saamislugu ja praegune omanik

Jarkko Kalevi Arhilahti ostis Ervita mõisa 2002. Aastal- tol hetkel oli mõis põhimõtteliselt kokkukukkumise ohus ja mõisaajast ei olnud just palju järel. 1960-70ndatel, mil mõisas tegutses Udeva sovhoos oli sisekujunduses palju muudetud. Ruume oli vaheseintega kinni ehitatud, põrandad olid kaetud muude materjalidega ning originaal- lagede peale olid paigaldatud ripplaed. Viimaste alt tulid aga välja osaliselt säilinud peegelvõlvlaed ja karniisid, mida näeme nii suures- kui väikses saalis ning veel mõnes ruumis. Üllatuseks olid kaheksa sentimeetrise nõukogudeaegsete põrandakatete all hästi säilinud ka algupärased laiad põrandalauad.

Ervital elab Arhilahti koos naise ja tütardega alates 2003. Aasta lõpust, kui peahoone ülemisel poolkorrusel olid valmis saanud eluruumid.

Häärberit eeskätt oma perele ennistades ja kujundades Arhilahti kiirust taga ei aja, küll aga nõuab ta nii töömeestelt kui endalt täpsust, et jäädvustada maksimaalselt hoone algupäraseid jooni ja ajaloolist tervikut. (Rajamäe, 2008)

KOKKUVÕTE

Rekonstruktsiooni kasutatakse maalingute hävinud osade taastamiseks ja tervikliku üldmulje paremaks edasiandmiseks. Rekonstruktsiooni teostus peab alati õigustatud olema ja seda rohkem kui ühes aspektis. Alati peab veenduma info usaldusväärsuses ja rekonstruktsiooni teostamisel ei tohiks teha oletusi. Sellest sõltub ka rekonstruktsiooni teostamise määr. Rekonstruktsioon on mõeldud originaalmaalingu toetamiseks ja loetavamaks muutmiseks. Esimene peaks viimasest kindlasti eristatav olema kuid kindlasti ei tohiks rekonstruktsioon originaalmaalingut tahaplaanile jätta.

Tihti kasutatakse rekonstruktsiooniplaani koostamisel lihtsustamist- selline lähenemine on üks viis kindel olla, et rekonstruktsioon on originaalist eristatav ja ei hakka sellega konkureerima ning eksponeerib originaalmaalingut paremini.

Kuna maalingute väljapuhastamine on aeganõudev ja kallis töö kasutatakse rekonstruktsiooni tihti ka ajaliste ja rahaliste piirangute tõttu. Sellistel juhtudel puhastatakse välja ja eksponeeritakse väike osa originaalmaalingust, mis annab piisavalt informatsiooni dekoori olemusest ja teostamise hetkel kasutatud võtetest ning materjalidest. Rohkema informatsiooni saamiseks on soovitatav sondaažsid teostada maalingu sõlmpunktidele. Nende andmete põhjal taastatakse maaling uuele kihile. Selline lähenemine on odavam ja vähem aeganõudev ning samas säilitab kõik võimalused tulevikus konserveerivas suunas jätkata.

Ervita mõisa söögisaali seinapaneeli rekonstrueerimisel oli tänu, kogu ülejäänud saalis osaliselt säilinud tahveldustele, võimalik koguda piisavalt usaldusväärset informatsiooni dekoori täielikuks taastamiseks. Eesmärgiks oli originaalmaaling võimalikult suures osas konserveerida, taandada kaod ja rekonstrueerida puuduvad osad. Väga oluliseks pidasin säilitada maalingu õige hingus ja seda üleliigsete parandustega mitte liiga uueks muuta. Rekonstruktsiooniplaani aluseks oli ainuke suhteliselt terviklikuna säilinud seinapaneel, mille konserveerisin. Kuna tahveldiste rütm on ruumis säilinud ja üks paneel on suures osas loetav ei tekkinud algses ruumikujunduses kahtlust ja fantaasiat kasutama ei pidanud. Selline lähenemine sobis ka Ervita mõisa omanikule Jarkko Arhilahtile kelle sooviks on söögisaali maalingud võimalikult täpselt taastada.

SUMMARY

Reconstruction problems

Conservation of the wainscoting in the dining hall of ervita manor

This given work handles the main problems and questions expected when reconstructing historical ceiling- and wallpaintings. Theoretical analysis is based on practical work of which purpose was to conserve and reconstruct one wainscoting in the dining hall of Ervita Manor. The one wainscoting is the best extant wallpainting in the whole room and for that reason it was taken as the model to create a reconstruction plan to reconstruct the historical interior of the dining hall.

To create the reconstruction plan for the Ervita Manor dining hall I acquainted myself with different solutions implemented in different manors in Estonia. The main questions handled in this work are- in what terms is it justified to use reconstruction, when decided to reconstruct, how largely or in what extent to do so and also how to match reconstructed parts with the original?

Although the readability of the wainscoting was satisfying the condition itself was not so good. The whole wall, including the painting, had some major damages which needed to be fixed in order to stop the condition of the painting from worsening. Before cleaning the wallpainting I needed to fix the damages. For larger holes and crannies in the wall I used grout and for smaller damages limestone filler. After fixing the impairments, the wallpainting was ready for cleaning. With a scalpel I removed the pieces of paper, left there from the wallpaper which covered the painting for a while, as well as all traces of the glue. To remove dust and dirt from the painting I used a soft brush and a Wishab cleaning sponge.

While repairing and cleaning the wainscoting I started my research about the advantages and disadvantages of reconstructing wallpaintings. To find the best approach for my project I started reading about different reasons why it is decided to use reconstructions in other manors in Estonia and got to know the conceptions of those projects.

Reconstruction of wallpaintings is used because of many different reasons. For example when dealing with simple stencil paintings then it is often decided not to open the whole painting, but to present and conserve a fragment of the painting. In these cases the original painting is preserved under protecting layer and from the information gotten from the opened area it is possible to reconstruct ornaments. This kind of solution is also used when there are strict time and resource limitations. Opening historical paintings is expensive and demands a lot of time but lacking both of them it is acceptable to preserve the painting under a protecting layer. This kind of operation mode leaves all options open- in the future, when for example there are more financial resources for opening the painting, it is possible to do so but it is also possible to reconstruct the painting using the information gotten from the opened part of the painting.

Reconstruction is also justified when it is impossible to clean the original or when the losses are too big and there is almost nothing left to conserve. Often in these cases there are photos or graphic schemes that can be used to create the reconstruction. The most important part in composing the reconstruction plan is to always keep in mind that the information used, must be reliable.

Still the most common reason why reconstruction is decided to use is to support the original painting and to create a readable consistency when important parts of the original are missing. Reconstruction should never cast a shadow on the original and for this reason the reconstruction is often simplified. In Ervita I had good conditions for putting together the reconstruction plan for both my wainscoting and for the rest of the room. The plan is to eventually reconstruct all the wainscottings in the room, preserving as much as possible from the original. There are some parts left from all the other wainscottings in the room so the rhythm is well readable. Also there are traces of ornaments and for missing parts of my wainscoting I took a contact copy from the wainscoting aside and reconstructed the missing parts. The information was reliable so luckily there was no reason to use imagination in any parts. Reconstruction should stop where guessing starts. The fact that it is possible to reconstruct all the paintings in the room and give the dining hall back its historical interior was delightful news for the owner of the manor, Jarkko Arhilahti whose main purpose restoring the manor is to preserve all of its historical features.

KASUTATUD KIRJANDUSE LOETELU

Amsterdam Info (2014). [WWW] (02.05.2014)

<http://www.amsterdam.info/museums/rijksmuseum/>

Arhilahti, Nina. Ervita mõisa fassaadi restaureerimise aruanne.(2009) Muinsuskaitse ameti arhiiv, s A-10019 , lk 2-4

Aug, T. (2008). Soomlane taastab Eestis oma perele mõisa. Eesti Päevaleht, 20. Jaanuar 2008,<http://epl.delfi.ee/news/eesti/soomlane-taastab-eestis-oma-perele-moisa.d?id=51116175> (10.03.2014)

Hanson, R (2002). Kirjandusmuuseumi ruumid said uue ilme. Tartu Postimees [WWW] (25.04.2014) <http://tartu.postimees.ee/1971885/kirjandusmuuseumi-ruumid-said-varske-ilme>

Hiiop, H (2008). Suure-Kõpu mõisahoone söögisaali maalingute pildiväljade reintegreerimisest. . –Rmt: *Muinsuskaitse aastaraamat 2007*. Matteus, K. Tallinn: Rebellis AS, lk 59-60

Ilves, Helve. (2001). Ajalooline ülevaade ja sisekujunduslik restaureerimiskonseptsioon. – Muinsuskaitse ameti arhiiv, s P-13954

Ilves, Helve. Eesti Kirjandusmuuseumi vana hooneosa I korruse ruumide restaureerimisaruanne. (2002). Muinsuskaitse ameti arhiiv. Muinsuskaitse ameti arhiiv, s A-6938, lk 4

Jõgi, J (2011). Laupa mõisakool. –Rmt.: *Muinsuskaitse aastaraamat 2010*. Matteus, K & Jänes, L. Tallinn: Aktaprint AS, lk 10-13

Kallas, M & Hiiop, H (2009). Pikva mõisa maalitud laed. –Rmt.: *Muinsuskaitse aastaraamat 2009*. Matteus, K & Jänes, L. Tallinn: Aktaprint AS, lk 54-55.

Orava, M (2010). Omaniku rõõmud ja mured. –Rmt.: *Muinsuskaitse aastaraamat 2009*. Matteus, K & Jänes, L. Tallinn: Aktaprint AS, lk 57

Rajamäe, M. (2008). Ununenud mõis: Ervita mõisa algupära taastub täpse tööga. Järva Teataja [WWW] (10.03.2014) <http://www.jt.ee/2074877/ununenud-mois-ervita-moisa-algupara-taastub-tapse-tooga>

Rijksmuseum <http://en.wikipedia.org/wiki/Rijksmuseum> [WWW] (14.04.2014).

- Rohtla, N (2011). Kiltsi mõisa peahoone ja tiibhoonete restaureerimine. –Rmt.: *Muinsuskaitse aastaraamat 2010*. Matteus, K & Jänes, L. Tallinn: Tallinna raamatutrükikoja OÜ, lk 6-9
- Saarepera, Indrek. (2011). Eesti Kirjandusmuuseumi hoone vana hooneosa restaureerimine. Omanikuõigused Eesti Kirjandusmuuseumil.
- Sildre, Andres. Pikva (sks.k. Pickwa) mõisa peahoone muinsuskaitse eritingimused. (2005). Muinsuskaitse ameti arhiiv, s A-6225, lk 3
- Suuder, O, Tohvri, E. Ajalooline õiend. Muinsuskaitse eritingimused. (2003) – Muinsuskaitse ameti arhiiv, s A-8388
- Toom, K & Ribelus, K (2009). Villa Margaretha sein- ja laemaalingute taastamine. – Rmt.: *Muinsuskaitse aastaraamat 2008*. Matteus, K & Jänes, L. Tallinn: Aktaprint AS, lk 26
- Tuksam Heli. (2014). Vestlus Vija Strupule antud informatsioonist Riia Kunstimuuseumi uuringute teostamisest. 14.mai, Tartu.
- Tuksam, H (2010). Suure saali laemaalingute rekonstrueerimine. . –Rmt.: *Muinsuskaitse aastaraamat 2009*. Matteus, K & Jänes, L. Tallinn: Aktaprint AS, lk 56
- Tuksam, Heli (2010). Kiltsi mõisa seinamaalingud. Väike-Maarja infoleht. Detsember 2010, lk 12 [Infoleht]
- Tuksam, Heli. (2014). Suuline vestlus Suure-Kõpu mõisa fuajee rekonstrueerimisest.. 5.mai, Tartu
- Tuksam, Heli. (2014). Suuline vestlus. 1.aprill, Tartu
- Tuksam, Heli. Historitsistliku interjööri ettekanne. Ettekande digitaliseeritud materjal autori valduses.
- Volmer, S (2008). Salapärane ja ihaldatud Pompei. –Rmt.: *Muinsuskaitse aastaraamat 2007*. Matteus, K. Tallinn: Rebellis AS, lk 56-58
- Volmer, Svea. Suure-Kõpu mõisa peahoone I korruse esindusruumide viimistluskihtide uuringu aruanne. (2003). – Muinsuskaitse ameti arhiiv, s A-5041, lk 3-4

LISA 1

Lühitutvustus

Käesoleva töö teoreetiline analüüs, mis põhineb praktilisel tööl käsitleb rekonstruktsiooniga kaasnevaid probleeme Ervita mõisa söögisaali näitel. Eesmärgiks on konserveerida ja osaliselt rekonstrueerida üks seinapaneel Ervita mõisas. Nimetatud seinapaneel on söögisaalis olevatest maalitud tahveldistest ainsana peaaegu terviklikult säilinud. Seetõttu on tahveldis ka aluseks terve ruumi rekonstruktsiooniplaani koostamisel. Leidmaks õiget lähenemist seinapaneeli konserveerimiseks ja rekonstrueerimiseks ning söögisaali rekonstruktsiooniplaani koostamiseks on lähemalt uuritud rekonstruktsiooni teostamise põhjuseid ja konseptsioone erinevates Eesti mõisates ning seletatud lahenduse eeliseid ja puuduseid. Peamisteks analüüsitavateks küsimusteks on: millal kasutada rekonstruktsiooni, millistel põhjustel ja kui suures osas rekonstruktsiooni teostada ja kuidas otsustada kas rekonstruktsioon on õigustatud. Samuti kuidas panna rekonstrueeritud osad suhestuma originaaliga? Töös on lähemalt kirjeldatud konserveerimis ja rekonstrueerimisprotsessi Ervita mõisa söögisaalis ja põhjendatud langetatud otsuseid.

Short summary

This given work handles the main problems and questions expected to face when dealing with reconstruction of historical ceiling- and wallpaintings. Theoretical analysis is based on practical work which purpose was to conserve and partly reconstruct one wainscotting in the dininghall of Ervita manor and also to compose a reconstruction plan for all the wallpaintings in the dininghall. To find the best approach for conservation and reconstruction of the wainscotting and composing a reconstruction plan for the dininghall I am comparing different concepts and reasons of reconstruction works in other manors in Estonia. The main questions analysed in this work are: in what terms is it justified to use reconstruction; when decided to reconstruct, how largely or in what extent to do so and how to match reconstructed

parts with the original? The work also describes the process of conservation and reconstruction works made in Ervita manor and the reasons why certain decisions were made.

LISA 2

PROTOKOLL

1. Objekti andmed

Nimetus	Maalitud seinapaneel Ervita mõisa söögisaalis
Autor	Teadmata
Dateering	19. sajandi lõpp
Materjal	Maaling on teostatud liimvärvidega lubikrohvide
Tehnika	Kombineeritud trafarettmuustrid ja käsitsi maalitud ornamentid
Mõõtmed	3,74cm x 2,84cm
Omanik/päritolu	Jarkko Arhilahti

2. Konserveerimistöõde ülesanne/ eesmärk

Kons.tööde ülesanne/eesmärk	Peatada objekti edasine kahjustumine ja muuta objekt eksponeerimiskõlblikuks
Tööde teostamise aeg/etapid	Märts 2014- Juuni 2014 1.Maalingu puhastamine pahtlipritsmetest, tapeedi eemaldamisel seinale jäänud ajalehetükkidest ja liimijälgedest ning tolmust ja muust mustusest. 2. Krohvimistööd suuremate aukude parandamiseks 3. Suurte pragude ja seinakonstruktsioonist irdunud krohvitükkide kinnitamine kruvidega 4. Pahteldamine krohviparanduste ja väiksemate ebatasasuste taandamiseks ning pragude parandamiseks.

	5. Suuremate pindade kruntimine (taastatud seinaosad maalingu ülemises ja alumises osas)
--	---

3. Objekti iseloomustus

Kirjeldus	Maalitud tahveldise näol on tegu 19. sajandi lõpukümnetest pärit historitsistliku seinamaalinguga. Illusoorsete maalitud tahveldistega on seinapind horisontaalselt jagatud kaheks. Tahvlite sees on šabloonmuster ning tahvlite vahel on akantusmotiivi eeskujul maalitud ornamentid. Ornamentide maalimisel on kasutatud valguse ja varju värvitoone.
Autori või töökoja märgistus / signatuur	Puudub
Andmed varasemaste kons/resttööde teostamise kohta	Varasemalt konserveerimis- ega restaureerimistöid teostatud ei ole
Kirjandus- ja arhiiviallikad	Suuder, O, Tohvri, E. Ajalooline õiend. Muinsuskaitse eritingimused. (2003) – Muinsuskaitse ameti arhiiv, s A-8388

4. Objekti seisund enne konserveerimist

Seisundi kirjeldus	Tervel seinal, millel maaling paikneb on hulgaliselt kahjustusi. Sein ülemises ja alumises osas on maaling täielikult
--------------------	---

	<p>hävinenud ning pind on uuesti krohvitud ja pahteldatud. Läbi maalingu jooksevad suured praod ja leidub hulgalisemalt väiksemaid ja suuremaid auke. Kadude, kahjustuste ja liimijälgede tõttu on maalingu pind väga ebahütlane.</p>
<p>Kokkuvõtlik/üldine hinnang objekti seisundile</p>	<p>Maalingu pind on kohati väga ebastabiilne. Kahjustuste hulk ja kriitilisus on piirkonniti erinev. Kahjustused on parandatavad ning üldjoontes on maaling loetavalt säilinud.</p>

5. Konserveerimistöde kava

<p>Tööde loetelu ja põhjendus</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Maalingu puhastamine pahtlipritsmetest, tapeedi eemaldamisel seinale jäänud ajalehetükkidest ja liimijälgedest ning tolmust ja muust mustusest. 2. Krohvimistööd suuremate aukude parandamiseks 3. Suurte pragude ja seinakonstruktsioonist irdunud krohvipinna kinnitamine kruvidega 4. Pahteldamine krohviparanduste ja väiksemate ebatasasuste taandamiseks ning pragude parandamiseks. 5. Suuremate pindade kruntimine
-----------------------------------	---

	<p>(taastatud seinaosad maalingu ülemises ja alumises osas)</p> <p>6. Kõrvalasetsevatelt maalingutelt kontaktkoopiade võtmine ja seinapinnale kandmine, et rekonstrueerida maalingu hävinenud osad ja sellega taastada maalingu üldilme.</p> <p>7. Maalingu lahtiste osade kinnitamine</p> <p>8. Retušeerimine ja hävinenud osade rekonstrueerimine, et taandada kaod originaalmaalingul ja muuta see üldpildis paremini loetavaks</p>
<p>Tööde teostamiseks vajalike ressursside planeering</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Skalpell kuivpuhastuseks 2. Pehmed pintslid kuivpuhastuseks 3. Peene liivapaberi klots ebatasasuste silumiseks 4. Wishab käsna paberitükkide niisutamiseks ja maalingupinna tolmust ning muust mustusest puhastamiseks 5. Paekivijahu, lubi ja liiv pahtli ning krohvi valmistamiseks 6. Pahtlilabidad ja spaatlid krohvimiseks ja pahteldamiseks 7. Kohupiim ja booraks kaseiini valmistamiseks, et maaling kaseiiniveega krohvparandused kruntida ja värve segada 8. Pigmentid ja kriit liimvärvi segamiseks 9. Kalka kontaktkoopiade võtmiseks 10. Erinevad pintslid kruntimiseks, kinnitamiseks ja retušeerimiseks

	11. Maalriteip rekonstrueerimiseks 12. videokaamera ja fotoaparaat dokumenteerimiseks
--	---

6. Konserveerimistöde kirjeldus

Teostatud tööd	Kasutatud materjalid ja töövahendid
1. Maalingu puhastamine	Skalpell, pintslid, Wishab käsn, peene liivapaberi klots
2. Paranduste tegemine	Kruvid ja takunöör. Lubi, paekivijahu, liiv, spaatlid ja pahtlilabidad
3. Kinnitamine	Booraks, kohupiim, vesi
4. Kontaktkoopiade võtmine ja ülekandmine	Kalka, hele pigment,
5. Retušeerimine ja rekonstrueerimine	Booraks, kohupiim, pigmendid, kriit, pintslid
Muudatused konserveerimistöde kavas	Plaanitud konserveerimistöde kavas muudatusi ei esinenud
Konserveerimistöde protsess	Protsessi on põhjalikult kirjeldatud kirjaliku töö eelnevas osas (lk 21- 23)

7. Illustreeriv materjal

Foto 1 Fragment maalingust enne tapeetide eemaldamist.

Foto 2-3 Hiljem kruvidega kinnitatud pragu enne parandusi

Foto 4-5 krohvi- ja pahtliparandused

Foto 6-7 Fragment maalingust enne ja peale krohvi- ja pahtliparandusi

Foto 8 Maalingu ülemine osa peale parandusi

Foto 9 Maalingu alumise osa peale parandusi

Foto 10 Ülekantud kontaktkoopia

Foto 11 Fragment maalingust enne retušeerimist

Foto 12 Autocadi joonis kõikide ruumis olevate seinamaalingute rekonstrueerimiseks

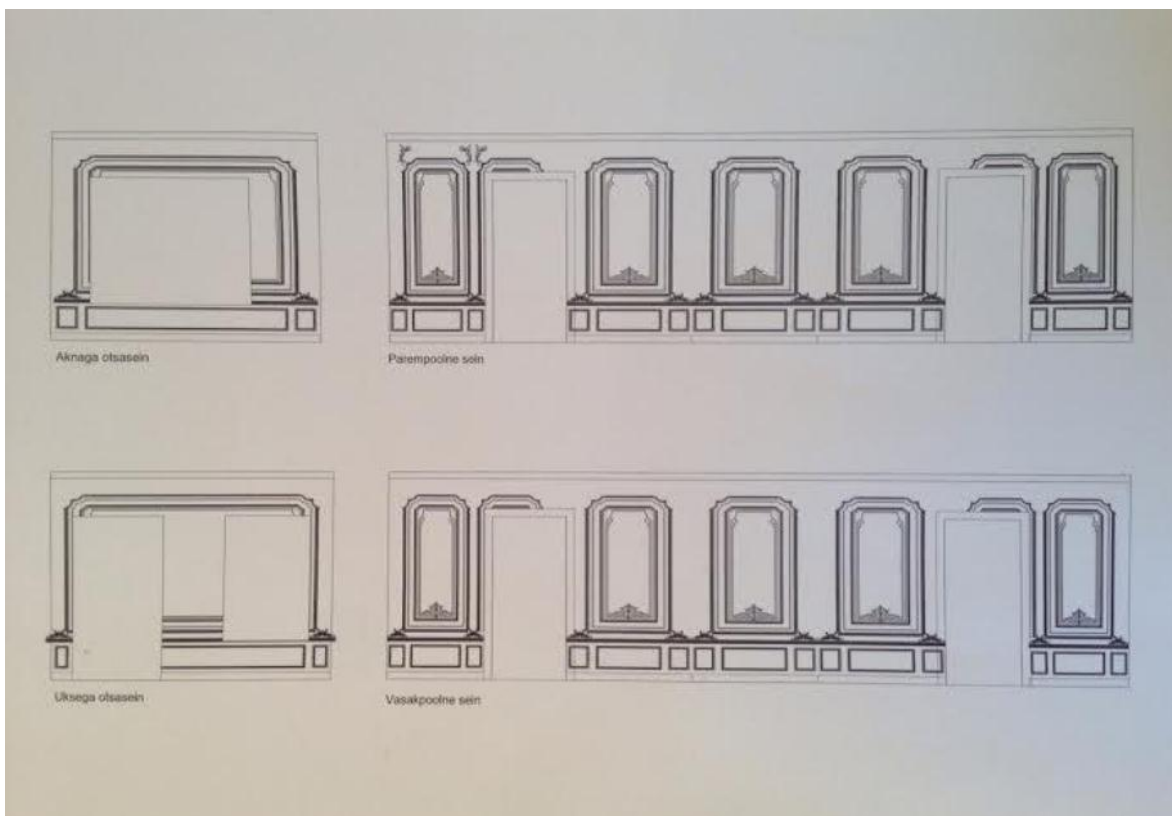

Foto 13 Foto Autocadi joonisest. Joonis ühest tahveldisest.

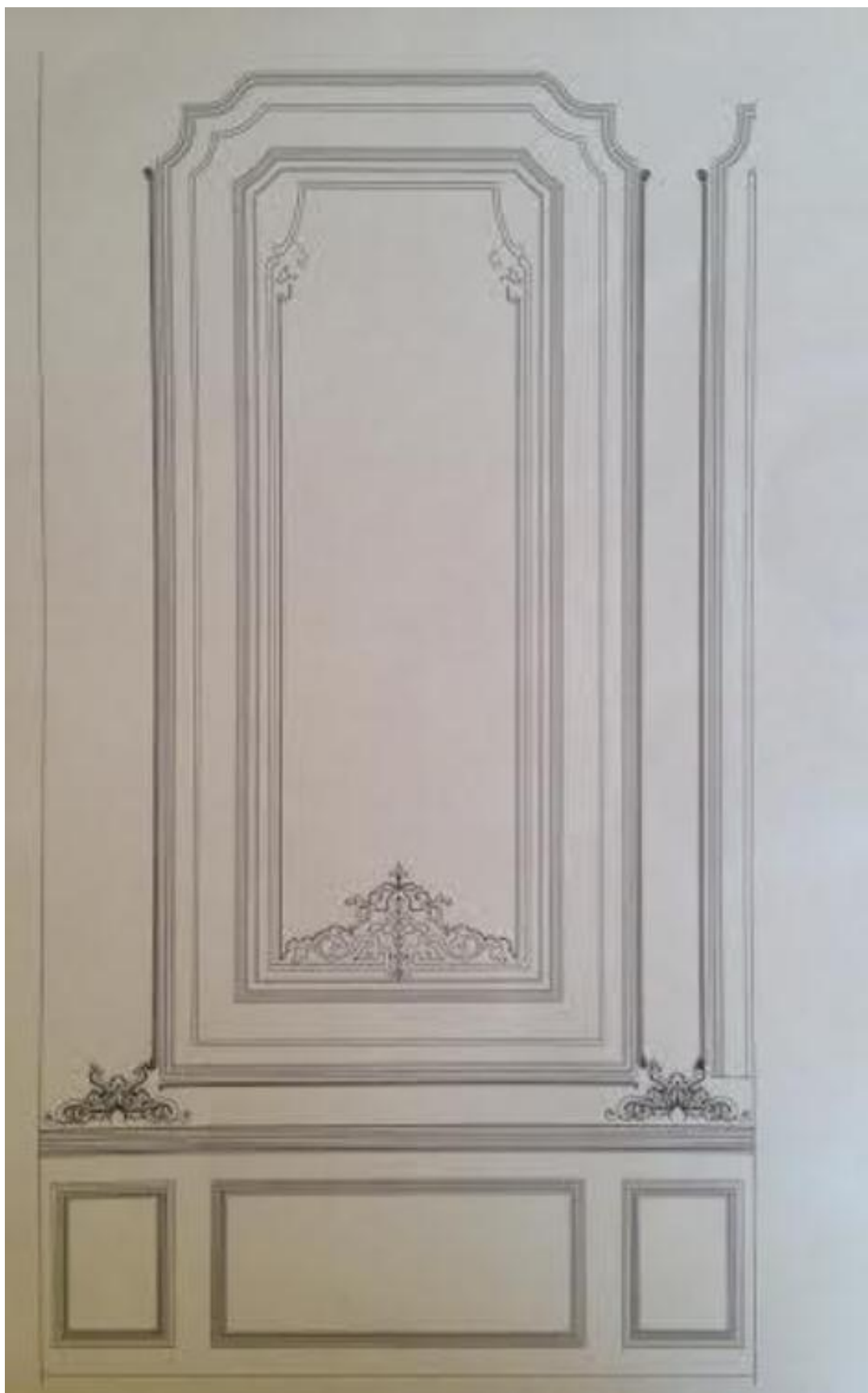

Foto 14. Retušeeritud ja rekonstrueeritud maaling

8. Teostatud tööde tulemus

Objekti terviklik ilme on taastatud ning see on täies mahus eksponeeritud

9. Juhend konserveeritud objekti säilitamiseks ja kasutamiseks

Soovitatav on ruumis hoida püsivat temperatuuri. Kindlasti tuleks vältida liigse niiskuse juurdepääsu. Seinapinna puhastamise vajadusel kasutada ainult kerget tolmuharja.

LISA 3

Lõputöö eelarve

Skalpelliterad 100 tk	6.-
Wishab käsn	1.50.-
Kalka/Küpsetuspaber	2.-
Peenike liivapaber	2.-
Pigmendid	32.-
Kriit	Oli kohapeal
Kohupiim 3x 0,5g	3.-
Lubi	2.60.-
Liiv	3.-
Paekivijahu	Oli kohapeal
Booraks	0.90.-
Lõputöö printimine	16.-
Maalriteip 2 rulli	4.-
Kokku	73.-